

/13/ PRINCIPATUS VIRUM OSTENDIT

Principatus virum ostendit je promluvou při magisterské inepci jinak neznámého **Jana**, ne-
jisté je autorství i datum promoce.

Soupis pramenů: B-S č. 315 („Spisy sporné a pochybné“).

Překlad podle edice: A. Schmidtová, *Positiones*, s. 94–96, komentář s. 228 (původní edice
Höfler, *Geschichtschreiber II*, s. 107–108).

Překlad: M. Svoboda, s. 23–24.

Rukopis: NK Praha, X E 24, 307v–308v.

Principatus virum ostendit je promluvou k inepci, tedy k promoci magisterské. Stejně jako
text *Da adverbia* uvádí tuto rekomendaci Bartošův a Spunarův soupis pramenů mezi „Spisy
spornými a pochybnými“. Ač vládne nejistota o době, kdy byla pronesena, a o jejím původu,
udávají autoři jako možné datum den 11. 3. 1410 a nadepisují ji jednoznačně jako „proslov
při inepci Zdislava ze Zvřetic“, ten však v tomto případě adresátem určitě nebyl, protože
v textu je osloven Jan, rozumíme-li správně zkratce, již převzala do své edice v nerozvinuté
podobě i A. Schmidtová („O I O“ – *O Iohannes*). O možném Husově autorství byly vysloveny
různé názory, např. podle V. Flajšhanse¹ „celý obsah i forma nasvědčuje původství Husovu“.

Podobně jako u rekomendace *Fulget virtute modestus*, kde jsme se věnovali významu slova
modestus, je i zde třeba zastavit se u výrazu *principatus*, který je pro celý tento autorův výklad
zásadní. Ekvivalent „prvenství“, jež užil ve svém překladu M. Svoboda, intenci proslovu ne-
vystihuje. M. Svoboda nebo spíše pořadatel souboru jeho překladů V. Flajšhans říká v úvod-
ní poznámce k tomuto textu, že jde o „naučení z knížete filosofů Aristotela, že jen ten jest

1 Václav Flajšhans, *Literární činnost Mistra Jana Husi*, Praha 1900, č. XLII, s. 97. Více informací
o event. Husově autorství výše: H. Krmíčková, *Husovy rekomendace. Cesta k nalézání jejich textů*, zde
s. 24–25.

mužem, kdo stojí stále před jinými, že prvenství okazuje muže“.² V rekomendaci je však řečeno: „Každému vládcí náleží zaprvé vláda nad sebou samým (jak říká Filosof ve spise O knížecí vládě, že největší moudrostí krále je rozvázně a čestně ovládat sám sebe)“, a dokládá to ještě citát ze Seneky: „Je snazší ovládat barbarské kmeny nesnášející cizí nadvládu než zabránit své duši v tom, co je zakázáno.“ České „ovládání“ bylo jedinou možností, jakou jsem našla pro vyjádření obojího, sebevlády i vlády nad jinými. Nad výrazem *principatus* se lze zamýšlet ještě i dále, protože v latinské tradici Aristotelovy *Etiky Nikomachovy* není jeho užití jednoznačné. Filosof sám se na tomto místě odvolává na výrok Bianta, jednoho ze sedmi mudrců, v Bekkerově edici latinského Aristotela zde čteme: „Quocirca praeclare Biantis illud videtur esse dictum *magistratus virum declarabit*“,³ zatímco elektronická databáze *Aristoteles Latinus* přináší překlad Roberta Grossetesta opět s odvoláním na Bianta již ve znění, jehož užil Hus: *principatus virum ostendet*. Vezmeme-li v úvahu kontext, v němž Aristoteles tento údajný Biantův výrok cituje, vidíme, že v původním textu je skutečně důraz na vladařství: člověk má pěstovat ctnost, zejména spravedlnost, nejen sám pro sebe, ale též s ohledem na ostatní. V Husově a snad již v Grossetestově chápání je ale význam posunut k důrazu na vládu nad sebou samým jako na předpoklad jakéhokoli panování.

Ovládání dělá muže mužem

Vážení mistři a páni, slyšeli jste, jak náš kandidát ve své moudrosti prohlásil, že člověk má dvojitou přirozenost, tělesnou a duchovní, a že podle nich má člověk různý, dokonce protikladný sklon k tomu, co je mu příjemné: podle tělesné přirozenosti má člověk tendenci k věcem nejnižším, podle duchovní se vztahuje k těm nejvyšším. Jedna z těchto přirozeností, a to ta duchovní, má onu nižší překonávat a co nejučinněji povznášet její hnutí nad všechno pomíjivé k lásce ke svému Stvořiteli, aby člověk opustil neřest, setrásl starost o světské věci, dal se vést po správné stezce ctnosti a mohl tak nakonec dojít k odměně, blaženosti, což je podle Senekova dopisu konečný cíl.⁴ Člověk, který na něm spočine, má vše, co si přeje, a nepřeje si nic špatného. V této blaženosti se člověk ztotožňuje s božstvím a má tak podíl na jedinečnosti, pravdě, dobrotě, moci, moudrosti, laskavosti, šlechetnosti, důstojnosti, líbznosti, na kráse, na potěšení a na nekonečné radosti. Přímým zřením a niternou láskou poznává, že je mu uvnitř i mimo něj a vůbec kdekoli neustále

2 M. Jana Husi *Sebrané spisy* I, ed. V. Flajšhans, přel. M. Svoboda, Praha 1904, s. 23.

3 Překlad A. Kříže, Aristotelés, *Etika Nikomachova*, Praha 1996²: „A proto se zdá, že pravdu má výrok Biantův, že vláda ukazuje muže.“ Srov. T. Vitek, *Sedm mudrců a jejich výroky*, Praha 2010, s. 115, pozn. 17, uvádí údajný Solónův výrok: „Chce-li někdo vládnout druhým, musí nejprve vládnout nad sebou“ (s odkazem k *Die Fragmente der Vorsokratiker* 2, ed. H. Diels – W. Kranz, Zürich 1952, 69 B 302, č. 178, tento zlomek Solóna překládá K. Svoboda, *Zlomky předsokratovských myslitelů*, Praha 1962: „Nauč se poslouchat, budeš umět panovat“).

4 Odkaz k Senekově stoické morální nauce je zde obecný, srov. též Augustinus, *De Trinitate* 13, 5. Srov. též rekomendaci *Instrue preceptis animum*.

přítomno světlo, které nekonečně září, osvětluje a těší všechnu schopnost zření a které svou dobrotou rozkošně a mile dodává touze sladkost. Bude snad nějaký nedostatek radosti tam, kde bude takové světlo věčně přítomno, kde se bude stále zakoušet, kde bude věčně vládnout? Aby náš kandidát nepřišel o toto veliké dobro, o němž se zmiňoval v kvestii, kterou řešil, chtěl bych jej povzbudit a pobídnout jeho ducha, aby se za tím velikým dobrem vydal, jak jen bude moci. Zbytečně by se totiž ucházel o titul mistra a o cokoli podobného, kdyby nesměřoval ke konečné blaženosti; vždyť to všechno mají být prostředky k definitivnímu dosažení štěstí – kdyby to naopak mělo být zábranou, nepochybně by toho bylo třeba nechat. K takovému co nejstručnějšímu napomenutí mi přišla na mysl slova Aristotela, knížete filosofů, který v páté knize Etiky říká:⁵

Ovládání dělá muže mužem.

Velmi dobře můžeme pochopit, proč Filosof neříká, že muž ukazuje, jak se vládne: protože vladařství, tedy mužný a ctnostný způsob jak stát v čele, ukazuje svým účinkem, že takový muž vede i jiné, že není nestálou ženou ani slabým děckem ani nezbedným chlapcem ani nezkušeným mladíkem, ani že to není sešlý stařec, který se už duševně stal znovu dítětem, ale že je to muž v plném rozmachu mužné ctnosti a síly: to se účinkem vladařské činnosti ukazuje. A že králi, a tudíž každému vládci, náleží za prvé vláda nad sebou samým (jak říká Filosof ve spise O knížecí vládě,⁶ že největší moudrostí krále je rozvážně a čestně ovládat sám sebe), to zdůvodňuje Seneka ve druhé knize spisu O dobrodiních:⁷ „Je snazší ovládat barbarské kmeny nesnášející cizí nadvládu než zabránit své duši v tom, co je zakázáno.“ Ten, kdo nemůže vést svou duši, a ta je jedna, přece nebude s to být vůdcem mnoha lidí! Je snad mocný, moudrý a dobrý ten, kdo bezmocně krotí své smysly, nemoudře miluje zlo a zlovolně páchá neřesti? Kdo nedokáže krotit zakázané pohnutky a užitečně posilovat svou ctnost, ten přece není hoden stát se vůdcem jiných. Jak se může prokázat jako muž takový člověk, který ani v nejmenším nepřemáhá vlastní tělesnost? To tedy není muž, není to vládce, neboť **muže dělá mužem ovládání**.

Takže slyšíš, Jene, že **ovládání dělá muže mužem**. Buď vládcem, dokonce králem. Kraluješ-li sám nad sebou, budeš opravdu králem: napravuj minulost, správně jedneš v přítomnosti, předvídej budoucnost.

Rozum ať kraluje, vůle ať poslouchá, paměť ať podrží minulé věci, jež Bůh dal, ty zlé i ty dobré, protože když budeš takto kralovat sám nad sebou, budeš králem, budeš-li tohle činit, budeš nad sebou kralovat, budeš sám sebe ovládat a **ovládání tě udělá mužem**.

5 *Auctoritates Aristotelis*, Ethica V, č. 86, s. 238 (Bekker 1130a).

6 *Auctoritates Aristotelis*, De regimine principum, č. 5, s. 271 (Pseudo-Aristoteles, *De regimine principum / Secreta secretorum* 10). Srov. vzdálenější narážku v rekomendaci *Fulget virtute modestus*.

7 Seneca, *De beneficiis* V, 7 (přel. V. Bahník, upraveno).

Uměřeně se drž středu, neboť
„bezpečně půjdeš jen středem“,⁸
a tak **tě ovládání udělá mužem.**

Bezpečně si v duši osvoj ctnost, neboť tak **tě ovládání udělá mužem.**

Buď nyní takový, jakým bys chtěl být před Bohem, protože tak **tě ovládání udělá mužem.**

Tvůj vnitřní rozum ať je zákonem tvého života, neboť tehdy **tě ovládání udělá mužem.**

Kéž jsi raději přemožen, když mluvíš pravdu, než bys chtěl zvítězit tak, že bys lhal: protože budeš-li přemožen takto, **ovládání tě udělá mužem**, neboť je lepší, je-li poražen pravdomluvný, než aby zvítězil ten, kdo lže.

Vydrž všechno, jen abys žil ve shodě s Bohem, protože tak **dělá ovládání muže mužem.**

Chovej se k sobě jako k božímu chrámu, vždyť je v tobě něco, čím se podobáš Bohu, totiž svobodná vůle; žij patřičně podle ní a staň se pánem svých duševních schopností, protože tak **tě ovládání udělá mužem.**

Zlo vždycky odmítej, dobro miluj, Boha nade vše uctívej, protože tak **tě ovládání udělá mužem.**⁹

8 Ovidius, *Metamorphoses* II, 137. Citováno též v rekomendaci *Quere bonos mores*.

9 Rukopis nepodává obvyklou závěrečnou promoční formuli.

